

List, G. van der, *Meer dan een weekblad. De geschiedenis van Elsevier* (Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2005, 292 blz., €19,90, ISBN 90 351 2874 5).

‘Persgeschiedenis blijkt zowaar een vlot leesbaar boek te kunnen opleveren’, schrijft *Elsevier*-redacteur Gerry van der List op de kaft van zijn boek over de 60-jarige geschiedenis van zijn weekblad. Wat is het toch een hardnekkig misverstand in de journalistiek dat je een onleesbaar boek krijgt als je historisch onderzoek van een behoorlijk notenapparaat voorziet en zorgvuldige argumenten uitwerkt. ‘Een aura van betrouwbaarheid geven’ noemt Van der List het doel van de notenzettende historicus. Waaruit we kunnen concluderen dat Van der List, door de noten weg te laten en zich te beperken tot ‘hoofdlijnen’ en ‘meeslepende verhalen’ van nog levende getuigen, een boek heeft gemaakt waar een aura van onbetrouwbaarheid om heen hangt.

Heel erg is dat niet als je het tevoren weet. Ergens past het ook wel goed bij het onderwerp, want *Elsevier* was (en is) een weekblad dat het niet op de eerste plaats van betrouwbaarheid moet hebben. Van der List geeft er talloze voorbeelden van hoe de *Elsevier*-redacteurs er openlijk voor uit kwamen dat het ging om een lekker verhaal, een rabiate stellingname of gewoon om een artikel waarmee een torenhoge declaratie van verre reizen, drinkgelagen en vreemd gaan kon worden gerechtvaardigd. Het verbijsterende is dat al die redenen tot de *raison d'être* van het roemruchte weekblad lijken te behoren.

Dat komt misschien door het grote commerciële succes dat *Elsevier* vrijwel altijd is geweest. Het concept van een onafhankelijk opinieweekblad, op Amerikaanse leest geschoeid, dateert weliswaar uit het moeilijke oorlogsjaar 1941, maar vrijwel meteen na het verschijnen van het eerste nummer in oktober 1945 was het blad een succes. Uitgeverij Elsevier, die vanaf de oprichting in 1880 een kwakkelend bestaan had geleid (onder andere als uitgever van het culturele *Elsevier's geïllustreerd maandschrift*), bloeide er helemaal van op. Dat kwam deels door het zakelijk instinct van directeur Teddy Klautz, maar vooral door ‘het gouden knapenkoor’ dat de redactie vormde. Onder leiding van de merkwaardige hemelbestormer H. A. Lunshof schreef en tekende een bont gezelschap journalistieke talenten het weekblad vol: Godfried Bomans, Anton van Duinkerken, G. B. J. Hiltermann, Piet Bakker, Jo Spier, Eppo Doeve, mr. E. Elias en Michiel van der Plas, om er maar een paar te noemen.

Wie de enerverend opgeschreven hoofdstukken van Van der List weet te doorstaan, wordt getroffen door de paradoxale instabiliteit van de redactie (waar slaande deuren, vuistgevechten en bacchanalen aan de orde van de dag lijken) en de stabiliteit van het commerciële succes. Maar oppassen is dus geboden met Van der Lists voorkeur voor smeugige anekdotiek. Als je de jaargangen van het blad gewoon leest dan valt vooral op dat *Elsevier* altijd een burgerlijk-liberaal blad is gebleven dat eerder bedaagd dan enerverend de wereld beschouwde. Een tijdje was weliswaar de razende reporter Martin Duyzings de hoofdredacteur, maar het blad leek de stormen van de jaren zestig

eerder te willen keren dan te omarmen. Sinds 1965 verscheen het blad dan nog wel als een modern vormgegeven magazine (met de bekende rode rand), maar journalistiek gezien liep *Elsevier* bepaald niet voorop. Vooral onder hoofdredacteur Ferry Hogendijk (1971-1983) kwam *Elsevier* in een rechtsconservatief vaarwater terecht. In de politieke polarisatie van die jaren spon *Elsevier* garen bij de weerzin tegen links van de vele geabonneerde artsen, notarissen en bedrijfsmanagers. En op menig linkse wc kwamen de flodderige pagina's uit het gele commentaar-katern van *Elsevier* goed van pas om het achterwerk aan af te veggen.

Commercieel legde het *Elsevier* allemaal geen windeieren, want het bleef de melkkoe van het inmiddels tot informatieconcern uitgegroeide Reed-Elsevier. Erg respectabel was het echter niet. Na het met ruzies en achterklap omgeven vertrek van Hogendijk volgde dan ook een stormachtige periode van radicale omvormingen die mislukten, snel opvolgende redactionele wijzigingen en anarchistische praktijken bij sommige redacteurs. De man die volgens Van der List het blad weer op koers bracht was dezelfde die hem als redacteur in dienst nam: Hendrik Jan Schoo. Waar illustere voorgangers als Lunshof, Hiltermann, Duyzings, Hogendijk, Spoor en Van den Bossche er bij Van der List weinig flatteus van afkomen, zo glorieert Schoo als de grote redder terwijl hij toch maar relatief kort aan het bewind was. Maar Schoo is volgens zijn redacteur Van der List de erudiete man 'met het koele oog' die de ongecontroleerde bende weer op orde krijgt in een duidelijke koers. Spraakmakend wordt het weekblad met verdiepende en fel commentariërende journalistiek, bedreven door getalenteerde redacteurs en controversiële columnisten, zoals Pim Fortuyn en Hugo Camps.

Of er van Lunshofs gouden knapenkoor uit 1945 een directe lijn is te trekken naar Schoo's eigen gouden knapenkoor, blijft een intrigerende vraag. Van der List is helaas niet geïnteresseerd in dergelijke historisch-analytische beschouwingen, die wel zijn aan te treffen in de moderne cultuur- en mediageschiedenis. Het wachten is dus op initiatieven uit die wereld om *Elsevier* serieuzer in de brede cultuurhistorische en journalistieke context te plaatsen. Met Van der Lists geschiedschrijving is pas een eerste voorlopige schets van *Elsevier* gegeven.

Huub Wijfjes

Daalder, H., *Drees en Soestdijk. Over de zaak-Hofmans en andere crises 1948-1958* (Amsterdam: Balans, 2006, 282 blz., €19,50, ISBN 90 5018 739 0).

Daalder is samen met Jelle Gaemers bezig een monumentale biografie van Drees uit te brengen. Inmiddels zijn drie van de vier geplande delen verschenen. Het slotdeel zal de periode 1948-1988 bestrijken. Nu is er dan een 'tussendoortje', waarin Daalder de bemoeienis van Drees als minister-president met perikelen rond staatshoofd en koningshuis behandelt, die in 1956 culmineerden in dreigende echtscheiding en abdicatie van Juliana. Het gaat, zoals bekend, om de langjarige aanwezigheid van gebedsgenezers Greet Hofmans in de directe omgeving van Juliana en het verzet van prins Bernhard tegen die aanwezigheid. In samenhang daarmee zorgden allerlei conflicten rond bezinningsbijeenkomsten op Het Oude Loo, de komst van Bernhards moeder naar Nederland, de gratiëring van de oorlogsmisdadiger Lages, het staatsbezoek aan de Verenigde Staten in 1952 en de door Bernhard voorgezeten Bilderberg-conferenties niet alleen voor moeilijkheden in het verkeer tussen staatshoofd en ministers, maar ook voor oplopende spanning tussen de echtelieden, zodanig dat er in 1956 een commissie van wijze mannen aan te pas moest komen om een ernstige crisis in de monarchie te bezweren. Ondanks dat journalisten en wetenschappers al veel over deze kwesties hebben geschreven, blijft er toch een zekere waas van geheimzinnigheid hangen, omdat nog niet alle archieven, met name het Koninklijk Huisarchief, voor onderzoek zijn opengesteld. Onlangs heeft de Wilhelmina-biograaf Cees Fasseur exclusief toegang tot het Koninklijk Huisarchief gekregen; over een paar jaar zal hij verslag doen, zodat dan het Greet-Hofmansverhaal cum annexis vanuit het Soestdijk-perspectief te horen is.

Daalder presenteert zijn verhaal vanuit het Drees-perspectief. Hij voert valide redenen aan voor een afzonderlijke publicatie. Toen Drees hem in 1973 vroeg als zijn toekomstige biograaf, stelde hij hem twee dikke mappen ter hand met tal van primaire documenten over de Hofmans-zaak. Mede op basis daarvan schreef Daalder in 2000 een eerste concept, kennelijk toen nog bedoeld voor plaatsing in de Drees-biografie. Na het overlijden van Juliana en Bernhard kwamen evenwel dossiers in archieven van personen, die indertijd een belangrijke rol hadden gespeeld, beschikbaar. Voorts was er de groeiende stroom monografieën met aandacht voor de Hofmans-zaak. Dat noopte Daalder tot grondige herziening van het concept en allengs kreeg het manuscript een omvang, die inpassing in het slotdeel van de Drees-biografie bemoeilijkte. Inkrimping was voor Daalder geen optie, want hij vond de inzichten, die het door hem verzamelde materiaal boden, te belangrijk.

De Hofmans-kwestie met alles erop en eraan is in onze parlementaire en politieke geschiedenis een 'cause célèbre', die raakt aan de fundamenteën van ons staatsbestel. Daarom blijft, ondanks het vele geschrijf erover, voortgezet onderzoek nodig totdat de onderste steen boven is. Zover zijn we nog niet. Daalder focust op de politieke aspecten van de verhouding tussen premier en